

FAFO Østforums Årskonferanse 26. mai 2005

EØS-utvidelsen og utfordringer for partene og politikerne

Adm. direktør Finn Bergesen jr., NHO.

Det er en på mange måter uklar debatt vi for tiden opplever om EØS-utvidelsen og norsk arbeidsliv, ofte mer preget av enkelte deltakers særinteresser enn av sakens realiteter. I NHO er det særlig tre elementer vi legger vekt på når vi vurderer utvidelsens konsekvenser for norsk arbeids – og næringsliv: Den grunnleggende forskjellen på arbeidsmarkedet og tjenestemarkedet; begrepet sosial dumping samt allmenngjøring og minimumslønn. Jeg skal se nærmere på dette om et øyeblikk, men la meg starte med et videre perspektiv:

Globalisering: Norske bedrifter er utsatt for økende global konkurranse, og opplever daglig de utfordringer dette gir. Norske forbrukere på sin side møter fordeler; vare – og tjenestetilbudet øker og prisene synker. EØS-utvidelsen er slik sett enda et eksempel på globaliseringens konsekvenser; på godt og vondt. Globaliseringen finnes det mange ulike meninger om; men uansett er den kommet for å bli – og norsk næringsliv må tilpasse seg.

Det er viktig å legge til grunn at for Norge er globalisering og økt internasjonal handel med varer og tjenester en ønsket utvikling. Det er politisk flertall i Norge for å gå videre med WTO-arbeidet. Det er også stort politisk flertall for at Norge

skal være medlem av EØS og dermed praktisere de fire friheter. Videre er det bred politisk støtte for EØS-utvidelsen, som jo langt på vei er et solidaritetsprosjekt som bl. a. medfører en raskere vekst i økonomi og velferd i de ti nye landene enn de ellers ville fått. Dette aspektet blir lett borte i debatten her i landet.

Nå er ikke internasjonal konkurranse noe nytt for norske bedrifter. For varer har den blitt stadig sterkere de siste 30-40 årene, med betydelige endringer i næringslivet som konsekvens. Vi får en økt import av varer som tidligere ble produsert i Norge. Norske bedrifter blir lagt ned eller produksjonen flytter utenlands eller konverterer til annen produksjon. Av nyere dato er at vi får den samme type konkurranse innenfor tjenestesektoren som vi lenge har hatt for varer. EØS-utvidelsen har synliggjort dette i flere bransjer. Og her møter vi de tre elementene jeg innledet med å snakke om.

Forskjellen på arbeids-og tjenestemarkedet: Det er ikke på arbeidsmarkedet våre utfordringer ligger. Her blir begrepet sosial dumping meningsløst. Ingen seriøs norsk bedrift vil gi dårligere lønns- og arbeidsvilkår til en polakk, greker eller pakistaner enn dem norske ansatte får. Dessuten har myndighetene styring med lønnsvilkårene ved arbeidsinnvandring fra de nye landene gjennom overgangsordningene. Det debatten dreier seg om, er forholdene på tjenestemarkedet. Denne distinksjonen er viktig for en meningsfylt debatt.

Om sosial dumping: Begrepet sosial dumping må derfor i praksis reserveres for urimelig behandling og avlønning av utenlandsk arbeidskraft på tjenesteoppdrag i Norge. Slik behandling er NHO i mot, og vi søker aktivt å bekjempe den. Vi ønsker ikke at utenlandske arbeidere skal bli tilbudt vilkår i Norge som bryter kraftig med det som anses rimelig. Likevel: Fordi det hos oss i utgangspunktet er lovlig å lønne slike arbeidstakere etter deres hjemlands lønnsnivå kan det oppstå konflikter vis a vis norsk rimelighetsoppfatning. Hva som er rimelig kan også være et diskusjonstema Dette er essensen i debatten om sosial dumping; hvor går grensen mellom et uakseptabelt lavt og et tilstrekkelig høyt lønnsnivå for utenlandske tjenesteytere? Og hvordan sikre at et slikt lønnsnivå blir fulgt av alle bedrifter? Denne viktige debatten blir av enkelte aktører bevisst tilslørt: Sosial dumping blir også brukt som skalkeskjul for ønske om å hindre økt konkurranse; også der hvor konkurrentens lønnsnivå åpenbart ikke innebærer sosial dumping. Og det kreves inngrep og tiltak som ikke bare vil gi utenlandske arbeidstakere et urimelig høyt lønnsnivå, men også hindre den helt nødvendige konkurranse i norsk næringsliv. Slike tiltak må avvises. Det må advares mot at Norge lager særnorske ordninger og mot at det treffes omfattende og/eller hyppige allmenngjøringsvedtak. Det siste svekker norsk konkurranseevne. Gapet mellom lønnsnivået for arbeidskraft i Norge og i konkurrerende land øker, noe som kan medføre økende utflytting av bedrifter. I det hele tatt må vi ta inn over oss at vi ikke lenger kan bevilge oss en lønnsvekst som er høyere enn våre handelspartnere; da blir vi konkurrert ut. Vi kan ikke bevilge oss

arbeidstidsordninger som gjør at vi arbeider stadig mindre enn våre handelspartnere, da blir vi konkurrert ut. Vi kan ikke bevilge oss pensjoner og andre velferdsordninger som er i utakt med våre handelspartnere, da blir vi konkurrert ut. Det er viktig at politiske myndigheter og arbeidslivets parter er seg dette bevisst.

Legg merke til at NHO ikke tar til orde for lønnsnedgang, men for redusert vekst i lønnsnivået. Vi vil fortsatt være et høykostland, et land der lønns- og arbeidsvilkår og velferdsnivå vil ligge høyere enn de aller fleste andre land. Vi ønsker imidlertid ikke at særnorske ordninger skal gi oss konkurranseulempes og påskynde utflytning av norsk næringsliv. Det er derfor viktig at arbeidstakerorganisasjonene unngår å forsterke problemene, som de for eksempel gjør ved å snakke om 6-timers dag, mens resten av Europa går i motsatt retning.

Om minimumslønn: Hva er så løsningen på dagens debatt om utvidelsen og sosial dumping? Det vil selvsagt avhenge av problemets omfang. Slik situasjonen er i dag er ikke omfanget slik at den påkaller uoverveide tiltak. Sysselsettingen er høy og økende, også i de såkalte utsatte bransjer, f. eks i byggenæringen. Konkurransen fra tjenesteytere fra de nye EØS-land har generelt ikke medført nedgang i oppdragsmengden for norske bedrifter. Kanskje er polske tjenestetilbydere tvert imot nødvendig for å forsyne norske virksomheter med nødvendig kompetanse og arbeidskraft? Tjenesteinnvandring

kan også bidra til å styrke norske arbeidsplasser ved at utsatte bedrifter kan bedre sin konkurranseevne ved billigere underleveranser. Rigide kontrollordninger eller innsynsrett for tillitsvalgte fremstår på denne bakgrunn som unødvendig og forhastet. Det er søkt skapt en generell krisestemning uten rot i virkeligheten. Dog: Også NHO er klar over at det i for mange enkelttilfelle forekommer urimelig behandling av utenlandsk arbeidskraft, altså reell sosial dumping. For å forhindre dette vil vi vurdere alle ordninger, herunder minimumslønn på et rimelig nivå. Det er interessant å se at Fellesforbundet nylig har lansert tilsvarende tanker, selv om vi kanskje i utgangspunktet er uenige om nivået. Det er også interessant at FAFO i sin nye studie av minimumslønn synes å være skeptisk til ordningen. Dette får vi diskutere videre; i første omgang internt i de utvalg som nå skal i arbeid mellom NHO, LO og YS, siden med politikere og andre aktører.

Avslutning: I det videre arbeid blir det helt sentralt å ha et bredere perspektiv enn bare utvidelsen av EØS og sosial dumping. Det må også dreie seg om de langsiktige rammebetingelsene for næringslivet i en global konkurranse. Det innebærer å investere mer i forskning og utvikling, styrke utdanningsnivået i Norge spesielt innenfor områder som realfag, og det innebærer å ha et skatte- og avgiftsnivå i Norge som ikke avviker fra andre land. Det er ikke bare næringslivet som er konkurranseutsatt. Norge som nasjon er konkurranseutsatt. Noen land har innsett dette og tilbyr derfor næringslivet konkurransevilkår som

er bedre enn i andre land for å tiltrekke seg næringslivet og for å styrke det næringslivet som allerede er der. Det hadde vært fantastisk om det var dette som hadde vært valgkamptema foran stortingsvalget 2005!

Arbeids- og tjenesteinnvandring er kommet for å bli. NHO konstaterer at vi per i dag vet lite om hva omfanget av tjenesteinnvandringen vil kunne bli, og at ingen har forutsetninger for å foreslå konkrete og relevante langsiktige løsninger på eventuelle problemer. Men selvfølgelig vil vi løpende vurdere situasjonen og drøfte med myndigheter og fagbevegelsen hvilke tiltak som bør iverksettes for å begrense mulige utfordringer. I utgangspunktet trenger vi mer arbeidskraft i Norge. Vi ser at vi allerede i dag innenfor visse områder har problemer med å skaffe nok. Det er derfor grenseoverskridende arbeids- og tjenestevandring er viktig allerede i dag, og enda viktigere i årene som kommer, i lys av den demografiske utfordringer som ligger foran hele Europa.

Jeg er overbevist om at situasjonen for Norge om relativt kort tid ikke blir for mange utenlandske arbeidstakere, men for få. La også dette perspektivet danne bakteppet for dagens diskusjon!